

Možeš i drukčije - vježbajmo s djecom kreativno mišljenje

▶ **Jasna Cvetković-Lay, psihologinja**
Obrazovna specijalistica, Centar Bistrić, Zagreb

Danas gotovo svi, uključujući političare, gospodarstvenike, novinare, a osobito one koji se bave odgojem i obrazovanjem - govore o važnosti kreativnosti i inventivnosti (kao praktičnom obliku kreativnosti) - području za koje neki psiholozi tvrde da je "pastorka psihologije" (Rollo May, 1976.). Možda i zato jer je ovo područje najmanje podložno klasičnim mjernim tehnikama psihološke znanosti, a izazov je generacijama psihologa, kako u definiranju, tako i u pokušajima mjerenja i praktičnog poticanja.

Kreativnost je prisutna od ranog djetinjstva do duboke starosti i jedna je od najznačajnijih sastavnica nadarenosti, ali povezana i sa psihoticizmom i neuroticizmom. Otkrivamo je kod genija kao i kod duševno poremećenih osoba, kod umjetnika, znanstvenika, ali i kod uspješnih menadžera (Srića, 2003.; Grubiša-Vene, 2001.).

Psiholozi se ovim područjem bave već dobrih 100 godina, no još uvijek nemamo jedinstvene definicije. Kreativnost nazivaju "novom spoznajom" (R. Standler, 1998.), "načinom povezivanja različitih informacija" (J. Ingram, 2003.), "novim kombiniranjem idejafi (P. McNeese, 2004.) itd. Novije definicije ne razlikuju se bitno od tradicionalnih, koje o kreativnosti govore kao o "divergentnom mišljenju", "izvornom, fluentnom i fleksibilnom mišljenju", "otkrivanju novih veza" itd.

Kreativno stjecanje znanja

Možda je najpotpuniji definiciju tzv. "kreativnog ponašanja" dao čuveni psiholog Paul Torrance (1969.) koji kaže da se "ono javlja u situacijama kada postajemo osjetljivi

ili svjesni nekog problema, nedostatka, praznine u znanju, elementa koji nedostaje, neslaganja; kada raspoložive informacije sastavljamo i stavljamo u novi odnos; definiramo teškoće i prepoznajemo elemente koji nedostaju; tražimo rješenja i postavljamo pretpostavke, ponovno ispitujemo problem, usavršavamo pretpostavku i konačno dolazimo do rješenja".

Znanstvenici osobito naglašavaju važnost vježbanja kreativnog i kritičkog mišljenja u djece kroz posebne treninge (Landau, 1993.), razvijanje sposobnosti sagledavanja stvari iz različitih kutova (De Bono, 1989.) te učenje značenja (*meaning*) a ne znanja (*knowledge*), odnosno stjecanje znanja kroz kreativno učenje (Dhority, 1991.). Povijest nam također pokazuje da su najkreativniji pojedinci koji su značajnije mijenjali područja svoga djelovanja (primjerice u znanosti, umjetnosti, ljudskim pravima) bili "nemoguću otkaćenjaci" (Darwin, Kurosawa, Gandhi i mnogi drugi) ili se doslovno "nisu uklapali" u odgojno-obrazovni sustav" (Ozimec, 1996.).

Pokazatelji istraživanja, na neki način, potvrđuju povijesne činjenice - s darovitim i naglašeno kreativnom djecom teško je "izaći na kraj" u klasičnim obiteljskim odnosima i na klasičnom nastavnom satu jer ponekad odbijaju svaku zadaću koja ih doista ne pokreće u cijelosti i ne trpe nametanje autoriteta. To, nažalost, (pre)često rezultira etiketiranjem raznih vrsta (npr. "poremećaj u ponašanju", "buntovnik", "neposlusan", "nezainteresiran"), kako u obitelji tako i u školi. Kad je u pitanju naglašena kreativnost, već u predškolskog djeteta možemo uočiti cijelu listu pokazatelja u ponašanju koji mogu na to ukazivati.²

¹ Vrlo zanimljivi primjeri iz života iznimno kreativnih ljudi dostupni su u knjizi S.Ozimca "Otkriće kreativnosti", Tonimir, 1996.

² Npr. improvizacija običnim materijalima (inovacije od običnih predmeta); igranje uloga i kreativna dramatiizacija, izmišljanje neobičnih, iznenađujućih rješenja u procesu igranja uloga i pričanja priča; vješta komunikacija crtežom, bojom i drugim vizualnim medijima; Uživanje u kreativni pokret i ples; piše, crta i kreće se u ritmu, reagira na zvučne stimulanse; Živopisan i slikovit govor, izmišlja riječi i kombinacije riječi; Nasmijava ljude, izmišlja smiješne priče i šale, proizvodi mnoge ideje kroz crtež, manipulaciju i pokret; Slaže materijale u mnogo kombinacija...itd.

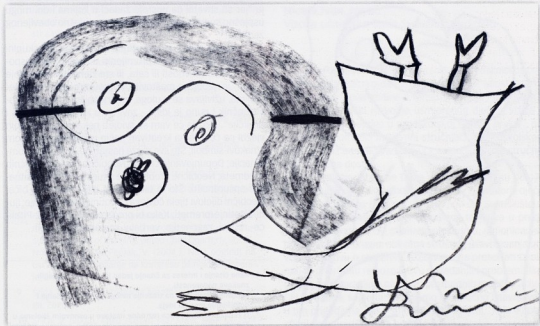
Identifikacija kreativne i darovite djece

Nama koji smo 2000. godine pokrenuli "Projekt prevencije neprihvatljivog ponašanja darovite djece"³ od 6-11 godina, koji je 2004. rezultirao, među ostalim, *Priručnikom s vježbama za poticanje kreativnog mišljenja - Možeš i drukčije*, ovo je bila početna premisa u praktičnom djelovanju: identifikaciji darovitih i kreativnih učenika s rizikom poremećaja u ponašanju.

U analizi prikupljenih podataka zamijetili smo podudarnost u procjenama razine kreativnosti djece na vježbama kreativnosti (primijenjenima kao pomoćno sredstvo identifikacije i ciljani obrazovni poticaj u vrtiću i školi) i onima koje su dobivene od roditelja (putem upitnika za roditelje i intervjua).

Roditelji, u pravilu, i bez dodatne edukacije uočavaju izraženu kreativnost djeteta kao jedan od bitnih znakova njegove moguće darovitosti. Kao znakove djetetove kreativnosti roditelji najčešće navode: "načini rješavanja problema; zanimljiva, originalna pitanja i odgovori; kombiniranje različitih materijala na kreativan, originalan način; stalno tvrdi da će 'nešto novo izumiti'; likovna i verbalna kreativnost", što govori u prilog njihovoj senzibiliziranosti i sposobnosti prepoznavanja kreativnosti djeteta u ponašanju. Odmah iza toga u roditeljskim procjenama slijedi "da satima može raditi na temama koje ga zanimaju (primjer dječaka K.P.)⁴; vrlo duga usmjerenost pažnje na neki sadržaj".

- ³ Centar za poticanje darovitosti djeteta Bistrić, Centar za mladež Zaprešić, Poglavarstvo grada Zaprešića, Dječji vrtić Maslačak i Osnovna škola A. Augustinčića uz potporu DZZOM i MIPS-a.
- ⁴ Dječak K. P. (8 godina) je na testovima inteligencije i kreativnosti postigao visoko natprosječan rezultat. Na slikama su prikazani njegovi radovi s prve samostalne izložbe radova u Zaprešiću, u lipnju 2004., koje je stvarao u "naletu inspiracije" - kako je objasnila njegova majka. Prema svim pokazateljima, radi se o vrlo kreativnom i nadarenom dječaku. U ponašanju se očituje plahost, kad je ljut komunicira samo preko crteža, odbija rutinske radnje, a često i nametnute obveze. Autor je i naslovnice Priručnika "Možeš i drukčije", J. Cvetković-Lay, V. Pečjak, Alinea-Bistrić, 2004.

Krešimir Prijatelj, (8 g.), "Čudnovata Karla"

suvremeni trenuci u predškolskom odgoju

Istodobno neki profesionalci u vrtiću, a osobito u školi, navode da im je, upravo suprotno, *najveći problem motivacija i pažnja darovite djece za sadržaje koji ih uopće ne zanimaju!* (jer nisu dovoljno kreativni - op.a.).

Roditelji, također, zamjećuju da su aktivnosti koje njihova djeca najviše vole upravo različite kreativne aktivnosti, a odmah zatim slijedi čitanje⁵, igra i rad na računalu. Istodobno roditelji navode da je njihovoj djeci (koja su stručno procijenjena kao kreativna i darovita, op.a.) u školi dosadno, zaborava napisati zadacu, ne komuniciraju mnogo s vršnjacima, nisu osobito prihvaćena ili imaju strah od autoriteta.

Zdravo poticanje kreativnosti

Znanstvena istraživanja potvrđuju da problem podbacivanja u odgojno-obrazovnom uspjehu i problemi u ponašanju kod kreativne djece mogu imati korijene upravo u tome što njihov divergentni, kreativni stil razmišljanja nije prihvaćen od učitelja (Butler-Por, 1993.). Uzroci mogu biti i u nekonformističkom ponašanju visoko kreativne i

darovite djece (*bijele vrane i crne ovce u skupini /razredu*). Najbolji odgojitelj ovakvoj djeci upravo je odgojitelj koji *potiče kreativnost, daje veće mogućnosti izbora, podržava neustaljene poglede i stajališta, nagrađuje divergentno mišljenje⁶ i općenito vodi skupinu na neformalan način* (Renzulli, 1992., edukacije *Korak po korak*). Fleksibilnost u pogledu korištenja vremena i promjene ustaljenog rasporeda također je važna u poticanju kreativnosti kao jednom od najzdravijih i najprirodnijih oblika prevencije poremećaja u ponašanju, osobito u darovite djece i djece mlade dobi. Nije slučajno da su najkreativnija djeca često u najvećem riziku da razviju poremećaje u ponašanju, osobito u krutom i formaliziranom sustavu (odgojno-obrazovnom, širem društvenom) jer kreativnost ne ovisi izravno o znanju (previše znanja čak ometa originalnost!) i u negativnoj je vezi s redom i disciplinom, a u visokoj korelaciji s humorom (Srića, 2003.).

Odgojiteljice koje su vježbe za poticanje kreativnog mišljenja koristile kao izravni radni materijal u svim odgojno-obrazovnim područjima, pune su pozitivnih zapažanja. Evo nekih: "Sva su djeca s veseljem sudjelovala u radu jer je svaka ideja i svaki odgovor točani!" Darovita djeca prihvaćaju ih podjednako kao i djeca s poteškoćama u razvoju "jer su shvatili da postoje zadaci u kojima i oni mogu uspješno sudjelovati i osjetiti radost uspješno obavljenog zadatka!"⁷

Stoga, ako se i vi odlučite u svojoj odgojnoj skupini ili razredu nešto promijeniti u ustaljenom rasporedu aktivnosti ili sata, ili ste zamijetili dijete koje je neobično maštovito, improvizira običnim materijalima, uživa se u uloge, ima neobično bogat i slikovit rječnik i puno je ideja - zavirite u Priručnik "Možeš i drukčije". Možda će vam se svidjeti neka od predloženih vježbi pa ćete je na kreativan način primijeniti s djecom (Znakovi-simboli; Što sve može nastati od; Neobične kombinacije; Dopunjavanje crteža; Neobična uporaba običnih predmeta; Neobične problemske situacije; Obrnute situacije-apsurdnosti; Što bi bilo kad bi bilo; Neobična bića; Neobični dijelovi tijela čovjeka i životinje; Kombinacije: lju-di/životinje/premeti; Kako bi prodao ovaj proizvod; Pitalice- rebusi- zagonetke; verbalni-semantički zadaci).

Krešimir Prijatelj, (8 g.), "Moja prijateljica"

⁵ Rano čitanje i interes za čitanje jedan je od najpouzdanijih znakova nadarenosti.

⁶ Mišljenje usmjereno na traženje mnogo različitih rješenja i domišljanje mnogih ideja.

⁷ O zapažanjima učiteljica razredne nastave u osnovnim školama u Zagrebu i Oroslavju koje su primjenjivale vježbe, opirnije možete naći u Priručniku, str. 134 - 152.

Vjerojatno će i vas, kao i nas, iznenaditi što su sve djeca u stanju vidjeti u jednom običnom krugu (dinosaurovom jajetu), trokutu ili zapetljanoj crti. S koliko originalnosti i humora su u stanju domišljati novo i neobično te pridavati značenja i strukture "nestrukturiranim podražajima" i sagledavati stvari iz neobičnih kutova. Nama odraslima to može govoriti samo jedno - da su djeca puno moćnija od nas u području stvaralaštva (kreativnog mišljenja) sve dok im mi odrasli uspješno ne potkrešemo krila te moći klasičnim metodama podučavanja. Vjerujemo da mnogi odgojitelji i učitelji žele upravo to izbjeći pa vas pozivamo da vlastite kreativne potencijale i dalje razvijate.⁸

⁸ U razvijanju kreativnih potencijala mogu vam pomoći i treninzi Centra Bistrić za poticanje kreativnosti i primjenu vježbi kreativnosti kroz demonstraciju dječjih uradaka i pripremu za primjenu kriterija procjenjivanja kreativnosti, te upoznavanjem sa značajnim pokazateljima kreativnosti djece i odraslih. Jeste li i koliko i sami kreativni, možete provjeriti i kroz samoprocjene u testovima koje ćete upoznati na treningu

Literatura:

1. Butler-Por, N. (1993.), *Underachieving gifted students*, u Heller, Monk & Passow (Eds.), *International handbook of research and development of giftedness and talent*, str.649-668, Pergamon Press, Oxford.
2. Cvetković-Lay, J. i Pečjak, V. (2004.), *Možeš i drukčije*, Priručnik s vježbama za poticanje kreativnog mišljenja, Alinea - Bistrić, Zagreb.
3. De Bono, E. (1989.), *Children solve problems*, London, Pinguin education.
4. Dhority, L. (1991.), *Ustvarjalne metode učenja*, Alpha Center, Ljubljana.
5. Grubiša, N. i Vene, B. (2001.), *Iz dnevnika milijunera... ili bogatstvo je u nama*, Phantom, Bled.
6. Landau, E. (1993.), *Kreatives Erleben*, Munchen.
7. Ozimec, S. (1996.), *Radanje kreativnosti*, Tonimir, Varaždinske Toplice.
8. Renzulli, J. S. (1992.), A general theory for the development of creative productivity through pursuit of ideal act of learning, *Gifted Child Quarterly*, Vol.36, No.4, str.170-182. Pečjak, V. (2004.), Novi pogledi na ustvarjalnost, izlaganje na Kongresu psihologa Slovenije, Bled.
9. Srića, V. (1992.), *Upravljanje kreativnošću*, Školska knjiga, Zagreb.
10. Srića, V. (2003), *Kako postati pun ideja*, MEP Consult d.o.o., Zagreb.

Ususret Desetim danima predškolskog odgoja

Splitsko - dalmatinske županije "Mirisi djetinjstva"

Hicela Ivon, mr. sc

Visoka učiteljska škola Sveučilišta u Splitu

Po deseti put organiziraju se Dani predškolskog odgoja Splitsko-dalmatinske županije "Mirisi djetinjstva", ove godine s temom "Teorija i praksa humanistički razvojno usmjerenog dječjeg vrtića - iskustva i perspektive u predškolskoj teoriji i praksi", na kojima će domaći i inozemni stručnjaci iz predškolskog odgoja, kroz interaktivan diskurs, sagledati svoje stručne i znanstvene dosege.

Za ovogodišnje jubilarne Dane, koji će se održati od 17. do 20. studenoga 2004. godine u Splitu, organizatori - dječji vrtići grada Splita i Visoka učiteljska škola Sveučilišta u Splitu - osim predstavljanja aktualnog trenutka u predškolskoj praksi i teoriji, planiraju plakatima, radionicama, predavanjima i drugim oblicima stručnog usavršavanja otvoriti raspravu o stečenim iskustvima na proteklom Danima, te pripremiti retrospektivu događanja i problematike o kojoj se raspravljalo na devet prethodnih manifestacija. Cilj je, naime, sagledati kako smo se stručno usavršavali u tim prigradama, kako smo iskustveno učili, koja su postignuća u predškolskoj praksi i teoriji potaknuli prethodni Dani, jednom riječju, dobiti uvid u to kako su se razvijali